

LEV DETELA IN NEKATERE ZNAČILNOSTI SODOBNE KNJIŽEVNOSTI IZSELJENCEV

Janja Žitnik Serafin

Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije, ZRC SAZU, Ljubljana

UDK 821.163.6.09 Detela L.:325.252(=163.6)

Če sta bili domotožje in idealiziranje rojstne dežele še pred tremi desetletji osrednji tematski značilnosti književnosti slovenskih izseljencev, pa tudi pomenski značilnosti njenih simbolov in metafor, ju pri sodobnih, vse pogosteje dvojezičnih izseljenskih avtorjih danes že prepričljivo izpodrivajo druge značilnosti, npr. težnja k zgodovinski, kulturni in doživljajski sinergiji obeh domovin. Prispevek prinaša primerjavo teh značilnosti v novejših delih avstrijskoslovenskega pisatelja Leva Detela z razpoznavnimi posebnostmi sodobne književnosti izseljencev, kot se kažejo v delih drugih avtorjev.

Lev Detela, izseljenska književnost, narodna in kulturna identiteta, literarna tematika in motivika, metaforika

If three decades ago, nostalgia and idealisation of one's native land were still among the major themes of Slovene émigré literature, they are now usually superseded by others, such as the tendency towards the historical, cultural and experiential synergy of the two homelands. With this in mind, a comparison is made between recent works by the Austrian-Slovene author Lev Detela and contemporary émigré literature by other authors.

Lev Detela, émigré literature, national and cultural identity, literary themes and images, metaphors

V prispevku¹ je težišče na primerjavi med tematsko-motivnimi značilnostmi Detelovih novejših leposlovnih del, ki jih je objavil v preteklih treh desetletjih, in sodobnimi deli nekaterih drugih slovenskih izseljenskih književnikov ter priseljenjskih avtorjev v Sloveniji. Detela je kot pesnik, pisatelj, prevajalec in urednik s svojimi štiridesetimi slovenskimi in nemškimi knjigami med plodovitejšimi in izvirnejšimi, zagotovo pa tudi med slogovno in strukturno drznejšimi sodobnimi slovenskimi izseljenskimi pisci. Pričujoča obravnava izhaja iz sistemskih in empiričnih pristopov k obravnavanju književnosti, ki so uveljavili kompleksno obravnavo literarnega sistema (Dovič 2004) in družbeno-kulturne

vloge pisatelja. V prispevku bom izpostavila tiste literarne značilnosti izseljenskega slovesstva, ki jih je mogoče zaslediti tudi v Detelovem delu, pa tudi tiste, ki jih bomo v Detelovih besedilih zaman iskali. V skladu s sodobno metodologijo iskanja povezav ne le med ustvarjalčevim delom in družbeno-kulturnim ozadjem, v katerem je delo nastajalo, temveč tudi med avtorjevimi življenjskimi situacijami in njegovo vlogo v različnih literarnih sistemih bom prisotnost določenih značilnosti izseljenske literature in odsotnost drugih v Detelovem književnem opusu poskušala pojasniti z avtorjevo družbeno-kulturno vlogo.

¹ Prispevek je delni rezultat aplikativnega raziskovalnega projekta Ustvarjanje spomina in ohranjanje kulturne identitete med slovenskimi izseljenci – financirata ga ARRS in Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu – in raziskovalnega programa Narodna in kulturna identiteta slovenskega izseljenstva, ki ga financira ARRS.

Čeprav v Sloveniji rojeni dvojezični židovski pisatelj Lev Detela že od leta 1960 živi in ustvarja v Avstriji, se v svojih romanih vedno znova vrača k slovenski zgodovini in kulturni dediščini. Pri tem si za literarno snov najpogosteje izbira prav tiste dele slovenske zgodovine, ki se kar najtesneje prepletajo z avstrijsko. V ta okvir vsekakor sodita roman o vladavini zadnjega slovenskega pogankega kneza Boruta in širjenju krščanske vere med koroškimi Slovenci (*Stiska in sijaj slovenskega kneza*, Detela 1989a) ter roman o avstrijskem plemstvu v Sloveniji, ki je bilo po drugi svetovni vojni pregnano na Dunaj (*Dunajski valček za izgubljeno preteklost*, Detela 1989b). Tudi zgodbi celjskih grofov Hermana in Friderika se v Detelovem obsežnem, nekoliko zapoznelem postmodernističnem romanu *Tri zvezde* (Detela 2008a) nenehno prepletata z Dunajem in Habsburžani. S tem pisatelj ohranja tisti del slovenske literarne tradicije, v katerem se najslikoviteje zrcali zgodovinska povezanost njegovih dveh domovin.

Podobno ustvarjalno motivacijo, namreč težnjo k zgodovinski in kulturni, deloma tudi subjektivno doživljajski sinergiji obeh domovin, ki je na prvi pogled opaznejša v Detelovih pripovednih delih kot v njegovi poeziji in dramatik, čeprav se odraža tudi v slednjih dveh, lahko zasledimo pri številnih slovenskih izseljenskih piscih, pa tudi med priseljenskimi književniki in književnicami v Sloveniji. Nekateri – zlasti v liriki – povezujejo svoj izvorni prostor z drugim domom prek intimnega procesa spajanja spominov z novimi izkušnjami. Tako, denimo, dvojezična hrvaškoslovenska pesnica Mila Vlašić Gvozdić, ki prihaja iz Hercegovine, že v naslovu, še bolj pa v verzih svoje tretje pesniške zbirke *Tečem s srcem Neretve in Soče* (Vlašić Gvozdić 1986) zliiva estetsko in emocionalno energijo dveh svetov, dveh rek, dveh kultur v »generator« neke nove literarno-estetske izkušnje.

Reka je (poleg univerzalnega neba) pri znotrajceljskih izseljenskih piscih tudi sicer najznačilnejši simbolični povezovalni element, ki ga pri medceljskih izseljenskih

avtorjih še večkrat predstavlja morje. Z Dravo, ki kot nepretrgana popkovina zrašča obe Detelovi domovini, in z Donavo, ki se v sotočju spaja z Dravo, sta simbolično povezani tudi obe skrajni sidrišči Detelove življenjske usode: Maribor in Dunaj. Vendar asociacija med obema rekama ne prinaša vselej občutka povezanosti prostora, kontinuiranosti časa, enovitosti usode. Učinek asociacije je lahko tudi ravno obraten. In če je tako, potem asociacija ne prinaša blagodejnega, tolažečega občutka povezanosti s preteklostjo, temveč boleče spoznanje, da so vezi s preteklostjo za vselej pretrgane.

V Detelovem *Dunajskem valčku* je Donava vir asociacij med obema pisateljema domovinama. Slovenskega arhivarja, pripovedovalca zgodbe, reka spomni na rojstno Dravo (1989b: 6); grofova hčerka Ana Marija pa ga ob pogledu na Donavo in nostalgичnem spominu na prijetno mladost ob Dravi otožno zavrne: »To ni Drava.« (1989b: 9.) Gre za eno redkih mest v Detelovem literarnem opusu, kjer lahko zasledimo pretresljiv odraz domotožja, sicer tako značilnega za zgodnejša obdobja književnosti izseljencev, o čemer piše, denimo, Irena Avsenik Nabergoj (2005). Prav nasproten je učinek burkastih verzov v pesmi Donava in Sava (Detela 2009: 62–63) iz Detelove najnovejše zbirke *Grške pesmi*.

Kot nekakšen predhodnik poznejšega tematiziranja vse bolj razdvojene pripadnosti v izseljenski literaturi se že Rafko Vodeb v svojem hajkuju Tujina s »filozofsko pretresljivo kontradiktorno bolečino« (Detela 1999a: 173) zave dvoreznega meča občutka domačnosti v novem okolju, ki ga ponazarja reka: »Tibera v morju luči / in sloki mostovi – / kako ta domačnost boli!« (Vodeb 1953.) »Domačnost« ima lahko v teh verzih dvojen pomen. Na eni strani lahko pomeni morebitno asociacijo med reko in rojstno Savo ali, še verjetneje, Dravo, ob kateri je pesnik večinoma odraščal. Bolečina torej izhaja iz dejstva, da ga reka spominja na dom. Bolečina je v odrezanosti od doma, od preteklosti. Na drugi strani pa lahko Tibera ob spominu na domačo

reko s svojo drugačnostjo simbolizira tujino; pesnik ob pogledu na reko z grozo spozna, da se tu že po dobrem desetletju počuti doma. Gre torej za boleči občutek krivde, občutek izdaje domovine, *dóma*, »Zemlje, v kateri si shodil« (Žohar 1991: 136), najglobljih temeljev človekove usode. Svojevrsten občutek samoizdaje ali celo kulturnoidentitetnega dezerterstva, na kar opozarja tudi Detela v Sedemnajstem spevu svojih *Starosvetnih spevov* (Detela 1999b), ko Vergil obžaluje, da je izdal svoj materni jezik in svojo kulturo.

Reka ima torej kot vir asociacij v izseljenskih delih različne pomenske konotacije, ki so pogosto povezane s prvo domovino. Vendar ne vselej. V Detelovi novejši pesniški zbirki *Svetloba na škrlatni obali* (Detela 2008c) florentinska reka Arno pesnika spomni na Dantejevo ljubezen do Beatrice, ta pa na njegovo lastno vzneseno čustvo do ljubljene Mojce, ki ji je pesem posvečena (Lilija na nočni poti, 2008c: 102). Še izraziteje pesnik odstopa od omenjenega pravila v vseh dvanajstih pesmih cikla *Kratka potamologija* iz iste zbirke, čeprav na nekem mestu, ko omenja poslanstvo reke, morda bežno aludira na Gregorčičevo Sočo (2. pesem v ciklu).

Kot v vsakem pesništvu, tudi matičnem, reka kot metafora tudi v izseljenski poeziji najpogosteje simbolizira tok časa – minljivost: »Glava mladost – norost / plava v starost / in izpuhteva v večerni gozd ... [...] Voda prši v globine / naprej in naprej / skozi otopeli nasmeh časa / do točke, od katere ni več / povratka.« (Detela 2008c: 28–29) ali pa njeno nasprotje, sklenjeni vodni krog – večnost: »preprosto pot sem izbrala / v temini brez in dotokov do reke: / blagoslavlja me kaplje dežja / v neprestanem teku / prek tesnih mostič na močvirju.« (Na meji dneva, Šoukal 1999: 55.) Neredko obe časovni dimenziji, minljivost in večnost, v izseljenski poeziji sovpadata s prostorom, s tem pa z odnosom do rojstne dežele, otroštva, mladosti. Prav za-

to usahla reka v pesmi Pavle Gruden (2002: 57) z naslovom *Neki ljubezni* simbolizira pretrgano vez s preteklostjo, studenec v njeni pesmi *Beračica – pesnica* (2002: 71) pa poživljajočo vez s preteklostjo in domovino: »v borbi za obstoj na tujih tleh, // kjer rada žuborela bi kot pesem, / ki iz studenca v grudih domovine / jo zajema pesnik sebi zvest. // Jaz pa se z ničimi praznimi ukvarjam ...« Zvestoba sebi je torej zvestoba domovini, pretrgana vez pa je – tudi tu – samoizdaja.

Reka in nebo sta tudi pri Tonkliju in Papežu tisti prvini, ki vedno znova prebujata spomin na dom: »ko v tvoji senci gledam vale / Srebrne reke in obale / sosednje sanjam ...« (Štefan Tonkli, *Domotožje*, v Bergles 1990: 32) ali: »Kako je v tej zemlji / nebo lahko domače! [...] in nam je bilo, kot da bi se ustavili / nekje pod Gorjanci« (Papež 2001: 100). Torej lahko tako različnost kot podobnost univerzalnega (npr. neba, vode) odpirata vprašanja vselej prisotnega razmerja med občutkoma tujosti in domačnosti.

Tako specifično izseljenskih pesniških figur v Detelovi liriki zagotovo ne bomo našli. To velja tudi za mnoge druge izseljenske pesnike, zlasti tiste, ki so se uspešno integrirali v novo kulturo in ji s svojim ustvarjalnim delom vtisnili razpoznaven pečat. Tako se tudi priseljenska književnica Dimkovska, ki živi v Sloveniji šele nekaj let, v svoji izrazito ekspresivni poeziji (Dimkovska 2004) ob izvirmi metaforiki kolikor mogoče dosledno izogiba nostalgični tematiki in metaforiki, ki je še vedno značilna za del šibkeje integriranih priseljenskih ustvarjalcev v Sloveniji.²

»Bolj ko boste prežeti s kulturo dežele priselitve, bolj jo boste lahko preželi s svojo,« piše Amin Maalouf (2002: 42). Prav tega načela se držijo številni izseljenski pisci, med njimi tudi Detela, Dimkovska in celo M. Vlašič Gvozdič, ki je svojo zbirko *Ko je zemlja darove delila* (1996) posvetila celo

² Sem sodijo s svojo domoljubno poezijo predvsem Rade Vučkovac, Nebojša Ignjatović in še zlasti Ljuben Dimkaroski.

»Dr. Francetu Prešernu z ljubeznijo«. Seveda velja tudi obratno: »Zgolj poznavanje tuje kulture preprosto ne zadošča za razvoj medkulturne zavesti. Nujno je namreč vzpostaviti primerjalno razmerje, ki temelji na poznavanju lastne kulture in jezika.« (Grosman 2004: 187.) In prav to je osnovno vodilo Leva Detele, ki je s svojo raziskovalno dejavnostjo pomembno prispeval k poznavanju in razumevanju zunajmatične slovenske kulture. Podobno vlogo, kot so jo odigrali G. Edward Gobetz in Adele Donchenko s knjigo *Slovenian Heritage I* (Gobetz, Donchenko 1981) in Tine Debeljak s svojimi analitičnimi predstavitvami povojnih zdamskih književnikov po svetu (Debeljak 1955, 1975), je v kontekstu evidentiranja, vrednotenja in afirmacije slovenskega zamejskega in izseljenskega slovstva odigral tudi Lev Detela s svojimi številnimi literarnozgodovinskimi študijami o zdamski in zamejski književnosti (npr. Detela 1977; 1984a; 1984b; 1990; 1991a; 1999a), ki jih je objavil v slovenskem izseljenstvu, zamejstvu in matični Sloveniji.

V Detelovem leposlovnem delu se torej le redko pojavlja kaka očitna splošnejša značilnost zdamskega slovstva, za katerega še vedno velja, da je v mnogo večji meri kot matično leposlovje obremenjeno z identitetnimi vidiki domovine (Čebulj Sajko 1999: 154). Tako se v književnih delih Detele domovina le redko pojavlja kot spomin na idilično otroštvo, ki je v zgodnejših obdobjih izseljenskega slovstva pogost fenomen. Namesto tovrstne idealizacije izgubljenega sveta se v Detelovih delih ubeseduje in uteleša njegova osrednja fiksacija, namreč njegov groteskni kult tiranske Očetove figure, ki se že skozi dobra štiri desetletja pojavlja kot osrednja tema njegove ekspresionistične proze – od *Izkušenj z nevihtami* (Detela 1967) do najnovejših *Treh zvezd* (Detela 2008a) in celo v njegovi poeziji (npr. pesem Hribolazci iz zbirke *Zvezde, zanke*, Detela 2008b). Gre za »nedvomno briljantno karikaturu cankarjanske obsedenosti z materjo« (Virk 1991: 212), ki na eni strani ponazarja avtorjevo travma-

tično doživljanje otroštva, na drugi strani pa njegovo doživljanje povojnega totalitarnega režima v rojstni deželi, na kar opozarja tudi Antič (2008: [7–8]). Ob tem pa naletimo na psihološki fenomen, ki bi utegnil predstavljati še eno specifiko izseljenskega slovstva. Gradišnik (1991: 6) namreč sodi, da je za kolektivno zavest matičnih Slovencev značilno, da sprejema »očetov princip« in si vrednostne kriterije oblikuje po diktatu nadjaza. Od tod nelagodje, ki ga utegne občutiti bralec *Izkušenj z nevihtami* (Detela 1967) ali *Poslednje gore* (Detela 1991b) kot posledico naše vzgoje, programiranosti, v kateri ni prostora za simbolni regicid. Po Gradišnikovem mnenju je iz dejstva, da se je z Očetovo figuro s podobno ustvarjalno močjo ukvarjal tudi v ZDA rojeni pisatelj Frank Mlakar (*He, the Father*, 1950), mogoče sklepati, da je fizičen odmik od »očetnjave« prerogativ, ki šele omogoča spontano verbalizacijo nekaterih temeljnih »generacijskih« problemov (Gradišnik 1991: 6). Prav ta ugotovitev še dodatno zaplete splošno veljavni stereotip o idealizaciji doma/otročstva v izseljenski literaturi kot eni njenih osrednjih značilnosti.

Skupna značilnost, ki jo Detela deli z mnogimi drugimi sodobnimi izseljenskimi pisci, je torej predvsem težnja k zgodovinski, kulturni in osebno-doživljajski sinergiji obeh domovin, k čemur bi lahko dodali kvečjemu še problematiko »kulturnega dezertstva« in samoizdaje (primer Vergila v Sedemnajstem spevu Detelove zbirke *Starosvetni spevi*, Detela 1999b). Na splošno bi njegove literarne teme lažje povezali s temami svetovne književnosti kot pa s specifično izseljenskimi temami. Ob razpoznavno izvornih strukturnih zasnovah in pripovednih tehnikah v svojih romanih rad sega po snov in motiviko (tako kot opazen del slovenskih matičnih piscev) v slovensko zgodovino, značilno izseljenskih motivov pa v njegovih slovenskih tekstih praktično ni.

Detela je torej v več pogledih »neznačilen« izseljenski avtor, kar pa je na drugi strani spet značilno za velik del dobro inte-

griranih izseljenskih/priseljenskih piscev, ki so se v deželi priselitve uveljavili kot dvojezični avtorji ali pa s prevodi svojih del, objavljenimi tudi pri vidnih literarnih založbah ali v osrednjih kulturnih revijah in drugih medijih njihove nove domovine. Detela se je v nemškem govornem prostoru uveljavil s svojo večkulturno literarno založbo LOG in istoimensko literarno revijo, pa z objavami svojih prispevkov v avstrijskih, nemških in švicarskih literarnih revijah ter s tamkajšnjimi radijskimi prispevki, kar mu je – ob pomoči ene njegovih vidnejših osebnostnih potez, namreč izjemne podjetnosti – prineslo lepo število literarnih nagrad, štipendij in prevodov njegovih del v številne tuje jezike. Z objavljanjem slovenskih tekstov v matični Sloveniji, slovenskem zamejstvu in zdomstvu ter z izdajateljskim in uredniškim delom je utrdil svoj ugled tudi v okviru vseh treh podsystemov slovenskega kulturnega prostora.

Ob Detelovi izraziti večkulturni vpetosti je opaznejša tudi njegova vloga posrednika med kulturami, s tem pa njegova vloga na področju razvijanja medkulturne zavesti. Detela je v osrednjih dnevnikih in uglednih literarnih revijah nemškega govornega prostora namreč objavljajl eseje, kritike in preglede novosti tudi s področja slovenske matične literature in kulture; Slovence v matični Sloveniji, še bolj pa v zamejstvu in izseljenstvu, pa je seznanjal z avstrijskim in nemškim ustvarjanjem. Zato je razumljivo, da je v njegovem literarnem delu mogoče zaslediti nekatere specifike, ki so značilnejše za dobro integrirane izseljenske pisce z razpoznavnim mestom v dveh nacionalnih literarnih sistemih.³ Drugih literarnih specifik, značilnih predvsem za slabše integrirane pisce, katerih ciljno bralstvo se običajno omejuje na njihovo jezikovno manjšino v novi domovini, v Detelovih delih skorajda ne bomo našli.

Detela torej predstavlja zgovoren primer sodobnega izseljenskega ustvarjalca, tj. uspešno

dvonacionalno integriranega dvojezičnega pisatelja, ki ob množici svojih vzporednih dejavnosti v okviru avstrijskega (in širše – nemškega) literarnega sistema in njegovih institucij ohranja živ stik z matično književnostjo in kulturo ter ju s svojim delom tudi opazno dopolnjuje in nadgrajuje.

Literatura

- ANTIČ, Ivo, 2008: Tri zvezde in Veronika. Lev Detela: *Tri zvezde: Roman o celjskih grofih in Veroniki Deseniški*. Ljubljana: Ved. 5–9.
- AVSENIK NABERGOJ, Irena, 2005: Hrepenenje po domovini v poeziji slovenskih avtoric v zdomstvu. *Dve domovini / Two Homelands* 21. 125–142.
- ČEBULJ SAJKO, Breda, 1999: *Etnologija in izseljenstvo: Slovenci po svetu kot predmet etnoloških raziskav v letih 1926–1993*. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo.
- DEBELJAK, Tine, 1955: Panorama slovenskih leposlovnih ustvarjalcev v emigraciji. *Zbornik Svobodne Slovenije 1955*. 228–244.
- DEBELJAK, Tine, 1975: Trideset let zdomske emigracijske književnosti 1945–1975. *Zbornik Svobodne Slovenije 1973–1975*. 381–435.
- DETELA, Lev, 1977: *Povojni slovenski koroški pesniki in pisatelji*. Celovec: Družba sv. Mohorja.
- DETELA, Lev, 1984a: Idejno-estetske in razvojne razsežnosti slovenskega zdomskega ustvarjanja. *Meddobje* 31/1–2. 50–68.
- DETELA, Lev, 1984b: Temelji slovenskega zdomskega ženskega pesništva. *Meddobje* 31/ 3–4. 238–253.
- DETELA, Lev, 1990: Slovenska literatura v svetu. *Dom in svet* 3. 169–177.
- DETELA, Lev, 1991a: Pregled slovenske zdomske književnosti. *Dialogi* 27/7. 87–94.
- DETELA, Lev, 1999a: Povojna slovenska zdomska književnost v Evropi. Janja Žitnik, Helga Glušič (ur.): *Slovenska izseljenska književnost 1: Evropa, Avstralija, Azija*. Ljubljana: Rokus in Založba ZRC. 117–257.
- DOVIČ, Marijan, 2004: *Sistemske in empirične obravnave literature*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

³ Pomenljivo je dejstvo, da so se morali nekateri v Sloveniji zdaj že afirmirani izseljenski avtorji (poleg Detele npr. tudi Maruša Krese) najprej uveljaviti v jeziku nove domovine.

- GOBETZ, G. Edward, DONCHENKO, Adele (ur.), 1981: *Slovenian Heritage I*. Willoughby Hills, Ohio: Slovenian Research Center of America.
- GRADIŠNIK, Brane, 1991: Spremnna beseda. Lev Detela: *Poslednja gora*. Ljubljana: Art agencija. 5–7.
- GROSMAN, Meta, 2004: *Književnost v medkulturnem položaju*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- MAALOUF, Amin, 2002: *U ime identitete*. (Prevedel Živan Filippi.) Zagreb: Prometej.
- VIRK, Tomo, 1991: Zgodnja proza Leva Detele. Detela, Lev: *Poslednja gora*. Ljubljana: Art agencija). 207–217.
- Viri**
- BERGLES, Ciril (ur.), 1990: *To drevo na tujem raste: Antologija slovenske zdomske poezije zadnjih štiridesetih let*. Ljubljana: Aleph.
- DETELA, Lev, 1967: *Izkušnje z nevihtami: Kratka proza*. London: Sodobna knjiga.
- DETELA, Lev, 1989a: *Stiska in sijaj slovenskega kneza*. Celovec: Mohorjeva založba.
- DETELA, Lev, 1989b: *Dunajski valček za izgubljeno preteklost*. Trst: Sodobna knjiga.
- DETELA, Lev, 1991b: *Poslednja gora: Izbrana dela I*. (Uredil Brane Gradišnik.) Ljubljana: Art agencija.
- DETELA, Lev, 1999b: *Starosvetni spevi*. Ljubljana: SRP.
- DETELA, Lev, 2008a: *Tri zvezde: Roman o celjskih grofih in Veroniki Deseniški* (I. in II. knjiga). Ljubljana: Ved.
- DETELA, Lev, 2008b: *Zvezde, zanke: Pesmi*. Ljubljana: Ved.
- DETELA, Lev, 2008c: *Svetloba na škrlatni obali: Baladne elegije in ljubezenski SMS-spevi*. Ljubljana: Ved.
- DETELA, Lev, 2009: *Grške pesmi*. Celovec: Mohorjeva družba.
- DIMKOVSKA, Lidija, 2004: *Nobel proti Nobelu*. (Prevedel Aleš Mustar.) Ljubljana: Center za slovensko književnost (Aleph, 87).
- GRUDEN, Pavla, 2002: *Ljubezzen pod džakarando*. Ljubljana: Prešernova družba.
- PAPEŽ, France, 2001: *Izbrane pesmi*. Celje: Mohorjeva družba.
- ŠOUKAL, Milena, 1999: *Ptice na poletu*. Celje: Mohorjeva družba.
- VLAŠIĆ GVOZDIĆ, Mila, 1986: *Pesmi za prijatelje: Tečem s srcem Neretve in Soče*. Jesenice: Samozaložba.
- VLAŠIĆ GVOZDIĆ, Mila, 1996: *Ko je zemlja darove delila*. Maribor: ZKO Maribor; Mariborska literarna družba.
- VODEB, Rafko, 1953: *Kam potujejo oblaki?* Rim: Alma Mater.
- ŽOHAR, Jože, 1991: *Zemlja. Slovenski koledar 1992*. Ljubljana: Slovenska izseljenska matiča. 136.